

Valtuutettu Antti Saarelaisen ynnä muiden valtuustoaloite eläinperäisten tuotteiden kulutuksen puolittamiseksi vuoteen 2030 mennessä

KV 11.11.2024 § 81

Valtuutettu Antti Saarelainen jätti 11.11.2024 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen eläinperäisten tuotteiden kulutuksen puolittamiseksi vuoteen 2030 mennessä.

Valtuustoaloitteen olivat allekirjoittaneet myös Terhi Savolainen, Krista Mikkonen, Helmi Vanhanen, Hannele Autti, Maija Kuivalainen, Petteri Tahvanainen, Anni Torni, Jarno Pitko, Anniina Kontiokorpi, Anni Järvinen ja Alia Dannenberg.

Päätös:

Lähetettiin kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

KAKOLK 22.04.2025 § 30
1628/00.02.00.03/2024

Kaupunginhallitus päätti 18.11.2024 § 382 lähettää asian hyvinvointipalveluihin ja konsernipalveluihin valmisteltavaksi.

Valtuutetut Antti Saarelainen, Maija Kuivalainen, Anni Järvinen, Terhi Savolainen, Petteri Tahvanainen, Alia Dannenberg, Krista Mikkonen, Jarno Pitko, Helmi Vanhanen, Anniina Kontiokorpi ja Hannele Autti tekivät 11.11.2024 valtuustoaloitteen eläinperäisten tuotteiden kulutuksen puolittamiseksi vuoteen 2030 mennessä kaupungin toiminnassa. Valtuutetut esittävät, että kaupunki asettaa tavoitteeksi eläinperäisten tuotteiden kulutuksen puolittamisen vuoteen 2030 mennessä siten, että tavoitteen toteutumista seurataan.

Vastaus valtuustoaloitteeseen

Joensuun kaupunki on sitoutunut strategiassaan hiilineutraaliustavoitteeseen vuoteen 2025 mennessä. Hiilineutraaliustavoitetta viedään käytäntöön kaupunginhallituksen hyväksymällä ilmasto-ohjelmalla, jossa on suunniteltu kaupungin ilmastotyön toimenpiteet vuosille 2022-2025. Ruokahankintoihin liittyen ohjelmaan on kirjattu toimenpiteeksi: ”Hankinnoissa ja ruoan valmistuksessa suositaan ilmastomyönteisiä vaihtoehtoja kuten kasvisruokaa, lähiruokaa, kausituotteita ja luomua”. Aloitteen esiin nostama teema on siten jo aiemmin huomioitu kaupungin ilmastotyössä. Hankintapulssitietokannan mukaan majoitus- ja ravitsemuspalveluista, joihin myös Polkan palvelusopimus kuuluu, aiheutui kahdeksanneksi eniten kasvihuonekaasupäästöjä kaikista kaupungin hankinnoista vuonna 2022. Turun kaupungin kouluissa ja päiväkodeissa tehdyn tutkimushankkeen mukaan ruoan osuus ruokapalveluiden hiilidioksidipäästöistä on 84 %. Loput 6 % päästöistä aiheutuu lähinnä sähkön- ja lämmön kulutuksesta. Kuljettamisen merkitys on vähäinen. Koska ruokapalvelujen päästöistä pääosa syntyy ruuasta, on päästöjen kannalta merkittävää vähentää ruokahävikkiä ja valita ruoka-aineita päästövaikutusten perusteella. Hankkeessa tarkasteltujen reseptien päästövertailun perustella voidaan arvioida, että kasvisruuan päästöt ovat annosta kohden noin kuudesosa lihapainotteiseen ruokaan verrattuna.

Ilmasto-ohjelmassa määritettyjen tavoitteiden lisäksi kaupunginhallitus on hiljattain hyväksynyt (KH 17.2.2025 § 55) uuden hankintaohjeen, jonka mukaan "Jokaisen hankinnan valmistelun yhteydessä on selvitettävä, voidaanko hankinta toteuttaa siten, että sen hiilijalanjälki ja muut ympäristövaikutukset minimoidaan. Vaihtoehtoista on mahdollisuuksien mukaan valittava ympäristölle vähiten haitallisin."

Kaupungin ruokahankintoihin liittyy keskeisimmin oppilaitoksissa ja päiväkodeissa tarjottava ruoka. Edellä kuvattu ilmasto-ohjelmaan kirjattu toimenpide käytiin läpi kaupungin ruokapalveluja tuottavan Polkka Oy:n kanssa syksyllä 2024 osana sopimusneuvotteluja. Syksyn sopimusneuvotteluissa keskusteltiin ilmasto-ohjelmassa mainittujen tuotteiden lisäämisestä ruokapalveluissa, mutta neuvottelun tuloksena niiden osuutta ei lisätty, sillä muutokset olisivat lisänneet palvelusopimuksesta aiheutuvia kustannuksia. Kustannusten lisääntymistä ei pystytty kattamaan kaupungin sen hetkisessä taloustilanteessa.

Osin toimenpiteessä mainittuja kasvis- ja lähiruokaa, kausituotteita ja luomua on hyödynnetty jo aikaisemmin koulu- ja päiväkotiruokailuissa. Kouluilla on kasvisruoka vapaasti valittavana vaihtoehtoja tarjolla päivittäin ja päiväkodeissa kasvisruoan saa halutessaan. Koulujen ja päiväkotien ruokalistalla on yksi kasvisruokapäivä joka viikko. Leikkeleitä ja juustoja on aterioilta vähennetty, toisaalta maito on ravitsemussuositusten mukaisesti edelleen ruokajuomavaihtoehtona. Joensuun koulu- ja päiväkotiruokailussa noudatetaan ravitsemussuosituksia, jossa kasvisruoka ja kasvispainotteinen ruoka korostuu uudistettujen suositusten mukaisesti entistä enemmän. Uusissa ravitsemussuosituksissa on erillinen ohje niiden soveltamisesta ruokapalveluissa. Ravitsemussuositusten mukaan ruokalistasuunnittelussa tulisi huomioida, että mm. palkokasvien määrää pitää lisätä sekä vähentää punaisen lihan, prosessoidun lihan ja siipikarjan lihan käyttöä. Ruokakasvatuksen ja kansanterveyden näkökulmasta on myös tärkeää, että lapset oppivat syömään kasvisruokaa.

Kasvisruoka jakaa vahvasti mielipiteitä koululaisten keskuudessa ja kasvisruoan menekki on huomattavasti vähäisempää kuin liharuoan. Joensuun kaupungin ja Polkka Oy:n 2025 toteuttamassa kouluruokakyselyssä on nähtävissä, että kasvisruoat olivat vähemmän pidettyjä kuin liha- ja kalaruoat. Toisaalta taas koululaisten top 3 suosikkiruokiin nousivat riisipuuro ja pinaattiletut, jotka Polkassa lasketaan myös kasvisruoiksi. Täyspainoiseen kasvisruokaan kuuluu kuitenkin myös palkokasvit ja kasvispohjaiset proteiinituotteet ovat välttämättömiä riittävän ravitsemuksen ja proteiinin saannin turvaamiseksi. Toisaalta esimerkiksi Turun kaupunki on tehnyt pitkäjänteistä työtä ruokapalvelun tuottajan kanssa ruokapalveluista aiheutuvien päästöjen vähentämiseksi. Turussa on havaittu, että sekoittamalla kasvis- ja lihaproteiineja reseptiikassa on ollut mahdollista vähentää merkittävästi lihan kulutusta ruokapalveluissa ilman haittavaikutuksia ruuan menekille.

Polkalla on ollut jo useamman vuoden ajan tavoitteena vähentää lihan käyttöä ja lisätä kasvien käyttöä koulu- ja päiväkotiruokailuissa. Tämän tavoitteen onnistumiseen tarvitaan pitkäjänteistä työtä ruokalistasuunnittelussa, reseptien kehityksessä sekä koulujen ja päiväkotien ruokakasvatuksessa. Polkan tavoitteena yhdessä Joensuun kaupungin kanssa on tarjota kouluissa ja päiväkodeissa ruokia, jotka tulevat syödyksi ja samalla "lempeästi tuuppien" ohjata kohti kasvispainotteista ruokavaliota.

Ruoan raaka-aineiden ilmastovaikutusten lisäksi kokonaisuutta tarkastellessa varhaiskasvatuksessa ja oppilaitoksissa tulee ottaa huomioon myös muita näkökulmia, mm. kasvatuksellinen, ravitsemuksellinen ja osallistava.

Ruokailu on lapsille ja nuorille kaupungin palveluissa myös kasvatuksellinen tilanne. Ruokakasvatus on osa varhaiskasvatusta ja kouluissa osa opetussuunnitelman toteuttamista. Ruokailuissa opitaan sosiaalista tilannekäyttäytymistä ja yhdessä olemista. Osa ruokakasvatusta on myös suvaitsevaisuus. Ruokaan liittyy erilaisia näkökulmia, jotka voivat olla esimerkiksi uskonnollisia, aatteellisia tai terveydellisiä ja näitä on mahdollista käsitellä lasten ja nuorten kanssa osana ruokakasvatusta. Kansalliset ravitsemussuositukset suosittelevat sekaravintoa, jossa kasvisten ja täysjyvän osuutta kasvatetaan entisestään ja vastaavasti lihatuotteiden määrää vähennetään.

Joensuulaisista alakoululaisista kouluruoan päivittäin syö 80% ja yläkoululaisista 64% (2025). Kouluruoan syömättömyys on yhdistetty moniin oppimista haastaviin ilmiöihin, mm. jaksamiseen ja keskittymiskyvyn herpaantumiseen. Lisäksi yhteiskunnassamme on liian paljon lapsia ja nuoria, joille kouluruoka voi olla ainoa täysipainoinen ja terve ateria päivittäin. Siksi on merkityksellistä, että tarjottava ruoka maistuu lapsille ja täyttää ravitsemukselliset tavoitteet.

Lasten ja nuorten osallisuutta halutaan myös kaupungin palveluissa tarjottavan ruoan kohdalla lisätä. Kaupungin ja Polkan alkuvuonna 2025 toteutetussa kouluruokakyselyssä saatiin vastauksia lähes 3000. Kouluruoan suhteen kyselyn tuloksiin reagoidaan ja mm. perinteisiä listoilta poistettuja suosikkiruokia palautetaan listalle. Tutkimuksen mukaan listatut lasten ja nuorten suosikkiruokat päiväkodeissa ja kouluissa ovat usein perinteisiä kotiruokia ja noudattavat pääosin sekaravintoa.

Ruokahävikkiä, jota teknisesti kutsutaan tilaushävikiksi, pitää pystyä pienentämään. Ruokahävikki aiheuttaa ilmastopäästöjä ja turhia kustannuksia. Ruokahävikkiä vähentää, että ruoka päiväkodeissa ja kouluissa maistuu lapsille ja nuorille. Jos lapsien ja nuorten osallistamisen kautta ruokalistoja muokkaamalla voidaan lisätä kouluruoan syömisastetta kouluissa ja täten vähentää ruokahävikkiä, niin lopputuloksesta hyötyy niin lapsi ja nuori, kuin ympäristökin. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tarjottava ruoka perustuu aina kansallisiin ravitsemussuosituksiin, joten kansallisia suosituksia suurempien raaka-ainepohjan muutosten kohdalla tulisi tarkkaan harkita, kenen intressien mukaisesti päätöksiä tehdään ja mitä arvoja painotetaan.

Aloitteessa mainittu teema on mahdollista huomioida syksyllä 2025 Polkka Oy:n kanssa käytävissä sopimusneuvotteluissa. On kuitenkin huomioitava, että mikäli eläinperäisten tuotteiden kulutusta toivotaan vähennettävän ruokapalveluissa, saattaa tämä lisätä koulu- ja päiväkotiruuasta aiheutuvia kustannuksia vuoden 2024 sopimusneuvotteluissa saatujen tietojen perusteella.

Koulu- ja päiväkotiruokailun lisäksi kaupunki myös tilaa tarjoiluja erilaisiin tilaisuuksiin. Kaupungin kokoustarjoilujen osalta on mahdollista tehdä kaupungin sisäisiä linjauksia. Esimerkiksi Helsingin kaupunki on linjannut, että kaupungin tilaisuuksissa tarjoillaan ainoastaan sesongin mukaista kasvisruokaa ja vastuullisesti pyydettyä lähikalaa.

Aloitteessa on esitetty, että mikäli tavoite eläinperäisten tuotteiden kulutuksesta asetetaan, tulisi tavoitteen saavuttamista seurata. Polkassa on aloitettu lihatuotteiden kulutuksen seuranta vuonna 2024.

33 suomalaisessa kunnassa on tehty vastaava valtuustoaloite, jossa kunnat haastetaan puolittamaan eläinperäisten tuotteiden kuluttaminen ruokahankinnoissa. Kouvolassa aloite on hyväksytty. Muita haastettuja kuntia ovat mm. Espoo, Kuopio, Lappeenranta, Oulu, Hattula, Tampere, Vantaa ja Ylöjärvi.

Kyselyjen mukaan lapset ja nuoret syövät mieluiten sekaruokaa. Mikäli kasvisruoan osuuden lisääminen tarkoittaa mahdollisesti kouluruokaa syömättömien osuuden kasvua, tyytymättömyyden kasvua kouluruokaan, osallisuuden tunteen puutetta ja mahdollisesti ruokahävikin lisääntymistä, on ratkaisuja pohdittaessa pystyttävä arvottamaan useita eri näkökulmia ja hakemaan kokonaisuuden kannalta kestäviä ratkaisuja.

Kansalliset ravitsemussuositukset elävät ajassa ja muuttuvat tutkimustiedon tarkentuessa. Päiväkodeissa ja kouluissa tarjottava ruoka perustuu aina kansallisiin ravitsemussuosituksiin ja muuttuvat luonnollisesti vuosien saatossa. Kehityssuunta on ollut kohti kasvispainotteista ravintoa. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tarjottava ruoka muodostaa ylivoimaisesti suurimman osan kaupungin palveluissa tarjottavista aterioista. Kaupungin muiden tilaisuuksien tarjoilujen raaka-ainelinjauksien merkitys kokonaisuudessa on häviävän pieni.

Käytetyt lähteet:

<https://hiilineutraalisuomi.fi/fi->

[FI/Ajankohtaista/Koulu_ja_paivakotiruokailun_hiilidioksid\(51738\)](FI/Ajankohtaista/Koulu_ja_paivakotiruokailun_hiilidioksid(51738))

<https://www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus--ja-ruokasuositukset/>

Valmistelija: ilmastokoordinaattori, sivistys- ja hyvinvointijohtaja

Sivistys- ja hyvinvointijohtajan päätösehdotus:

Kasvatus- ja koulutuslautakunta päättää

esittää kaupunginhallitukselle, että se antaisi edellä olevan vastauksen valtuutettu Antti Saarelaisen ym. valtuustoaloitteeseen eläinperäisten tuotteiden kulutuksen puolittamiseksi vuoteen 2030 mennessä.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.

Karita Kaita saapui kokoukseen asian käsittelyn aikana.